כרע בחיזרא. ולקמן (ד׳ כח:) אמרינן עד שירלה איסר וכו׳ (ג) לא סגי בכריעה לבד ולאשו זקוף אלא בעי נמי שיכוף הראש וכן איתא בירושלמי דפרקין ובלבד שלא ישוח יותר מדאי. אמר רבי ירמיה ובלבד שלא יעשה כהדין מרדונא והיינו תרגום ירושלמי של צב (ויקרא יא) והלב כשהוא שוחה לאשו זקוף. ובר״ה וי״כ שאינו שוחין כל שעה בתפלה צריך ליזהר [8] שיגביה קודם שיסיים הברכה רק שיכרע בברוך ושיגביה מיד דאמרינן לקמן סוף אין עומדין (ד׳ לב.) אם לא לשחוח תחלת כל ברכה ופוסח כל ברכה מלמדין אותו שלא ישחה:

והלכתא כותיה דרבה. דצריך לחתום המלך הקדוש והמלך המשפט ואם לא אמר [9] מחזירין אותו. וכן זכרנו ומי כמוך וכתוב לחיים ובספר חיים מחזירים אותו אם לא אמר. דכל המשנה ממטבע שטבעו חכמים אינו יוצא ידי חובתו וכך פסק רבינו יהודה אם פסק לו אם אמר אם לא אמר מחזירים אותו כדאיתא בירושלמי דתענית פ״ק היה מתפלל ואינו יודע אם הזכיר על ומטר ואם לאו כל שלשים יום בחזקת שלא למוד. פירוש שלא אמר אלא כמו שהוא למוד עד עתה שלא אמר כן. אחר כן בחזקת שהזכיר והוא הדין לכל הדברים שצריך להזכיר כך הדין. ואם כן בעשרת ימי תשובה לריכא שלשים יום לריך לחזור. [10] ור״ח כתב דאין מחזירין אותו מכל אותן דברים דלא פסק בספר בפירוש והביא ראיה לדבריו: **בקשו** לקבוע פרשת בלק בפרשת ק״ש ומפני מה לא קבעוה וכו׳. איתא בירושלמי דאותן ג׳ פרשיות שתקנו בקרית שמע לפי שבהן עשרת הדברות ועיין בו ותמצא הכל:

הדרן עלך מאימתי

ואילו אורים ותמים לא קאמר משום דקטליה לנוב עיר הכהנים ומנין דאחילו ליה מן שמיא שנא׳ (ויאמר שמואל אל שאול) [7] [ו]מחר אתה ובניך עמי [3] וא״ר יוחנן עמי במחיצתי ורבנן אמרי מהכא [8] והוקענום לה׳ בגבעת שאול בחיר ה׳ יצתה בת קול ואמרה בחיר ה׳ אמר ר׳ אבהו בן זוטרתי אמר רב יהודה בר זבידא בקשו לקבוע פרשת בלק בקריאת שמע ומפני מה לא קבעוה משום טורח צבור מ״ט אילימא משום דכתיב בה [9] אל מוציאם ממצרים לימא פרשת רבית ופרשת משקלות דכתיב בהן יציאת מצרים אלא אמר ר׳ יוסי בר אבין משום דכתיב בה האי קרא [3] [10] כרע שכב כארי וכלביא מי יקימנו ולימא האי פסוקא ותו לא גמירי כל פרשה דפסקה משה רבינו פסקינן [7] דלא פסקה משה רבינו לא פסקינן פרשת ציצית מפני מה קבעוה א״ר יהודה בר חביבא מפני שיש בה [6] חמשה דברים מצות ציצית יציאת מצרים עול מצות ודעת מינים הרהור עבירה והרהור ע״ז בשלמא הני תלת מפרשן עול מצות דכתיב [11] וראיתם אותו וזכרתם את כל מצות ה׳ ציצית דכתיב [12] ועשו להם ציצית וגו׳ יציאת מצרים דכתיב [13] אשר הוצאתי וגו׳ אלא דעת מינים הרהור עבירה והרהור ע״ז מנלן דתניא אחרי לבבכם זו מינות וכן הוא אומר [14] אמר נבל בלבו אין אלהים אחרי עיניכם זה הרהור עבירה שנאמר [15] ויאמר שמשון אל אביו אותה קח לי כי היא ישרה בעיני אתם זונים זה הרהור ע״ז וכן הוא אומר [16] ויזנו אחרי הבעלים: **מתני׳** [3] מזכירין יציאת מצרים בלילות [6] א״ר אלעזר בן עזריה [6] הרי אני כבן שבעים שנה ולא זכיתי שתאמר יציאת מצרים בלילות עד שדרשה [6] בן זומא שנא׳ [17] למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חייך הימים כל ימי חייך העולה לימות המשיח: **גמ׳** [6] תניא אמר להם בן זומא לחכמים וכי מזכירין יציאת מצרים לימות המשיח והלא כבר נאמר [18] הנה ימים באים נאם ה׳ ולא יאמרו עוד חי ה׳ אשר העלה את בני ישראל מארץ מצרים כי אם חי ה׳ אשר העלה ואשר הביא את זרע בית ישראל מארץ צפונה ומכל הארצות אשר הדחתים שם אמרו לו לא שתעקר יציאת מצרים ממקומה אלא שתהא שעבוד מלכיות עיקר ויציאת מצרים טפל לו כיוצא בו אתה אומר [19] לא יקרא שמך עוד יעקב כי אם ישראל יהיה שמך לא

רב ששת [8] כי כרע כרע בחיזרא כי קא זקיף זקיף בחיוא: ואמר רבה בר חיננא סבא משמיה דרב [2] כל השנה כולה אדם מתפלל האל הקדוש מלך אוהב צדקה ומשפט חוץ מעשרה ימים שבין ראש השנה ויום הכפורים שמתפלל המלך הקדוש והמלך המשפט ורבי אלעזר אמר אפילו אמר האל הקדוש יצא שנאמר [1] ויגבה ה׳ צבאות במשפט והאל הקדוש נקדש בצדקה אימתי ויגבה ה׳ צבאות במשפט אלו עשרה ימים שמר״ה ועד יוה״כ וקאמר האל הקדוש מאי הוה עלה אמר רב יוסף האל הקדוש ומלך אוהב צדקה ומשפט רבה אמר המלך הקדוש והמלך המשפט והלכתא כרבה: ואמר רבה בר חיננא סבא משמיה דרב כל שאפשר לו לבקש רחמים על חבירו ואינו מבקש נקרא חוטא שנאמר [2] גם אנכי חלילה לי מחטא לה׳ מחדול להתפלל בעדכם אמר רבא אם ת״ח הוא (ו) צריך שיחלה עצמו עליו מ״ט אילימא משום דכתיב [3] ואין חולה מכם עלי (ואין) [ו]גולה את אזני דילמא מלך שאני אלא מהכא [4] ואני בחלותם לבושי וגו׳: ואמר רבה בר חיננא סבא משמיה דרב כל העושה דבר עבירה ומתבייש בו מוחלין לו על כל עוונותיו שנאמר [5] למען תזכרי ובשת ולא יהיה לך עוד פתחון פה מפני כלמתך בכפרי לך לכל אשר עשית נאם ה׳ אלהים דילמא צבור שאני אלא מהכא [6] ויאמר שמואל אל שאול למה הרגזתני להעלות אותי ויאמר שאול צר לי מאד ופלשתים נלחמים בי [6] וה׳ סר מעלי ולא עוני עוד גם ביד הנביאים גם בחלומות ואקראה לך להודיעני מה אעשה

חיזרא. שבט ביד אדם וחובטו כלפי מטה בגת אחת: **זקיף בחיוא.** בגתא דאשו תחלה ואח״כ גופו אם תראה כריעתו עליו כמשוי: **בחיוא.** כגתא הזה כשהוא זקוף עצמו מגביה הראש תחלה ומזקף מעט מעט: **המלך הקדוש.** לפי שבימים הללו הוא מראה מלכותו לשפוט את העולם: **המלך המשפט.** כמו מלך המשפט. כמו ונשאי הארון הברית (יהושע ג) כמו ארון הברית. וכן המסגרות המכוונות (מלכים ב טו) שהוא כמו מסגרות המכוונות. וכן העמק הספרים (ירמיה לא) כמו עמק הספרים: ה״ג ואם אלמיד חכם הוא ולריך לרחמים לריך שיחלה עצמו עליו. אם ת״ח הוא זה שלריך לרחמים לריך שיחלה תחילו עצמו עליו: **בחלותם.** על דוחק ואחיתופל הוא אומר שהיו ת״ח: **למען תזכרי ובשת.** סיפיה דקרא בספרי לך את כל אשר עשית: **גם בחלומות גם בנביאים.** ולא א״ל גם בחורים [6] לפי שנתביים ממנו שלא יאמר לו אתה גרמת לעצמך שלא נענית בחורים ותומים לפי שהרגת את הכהנים: **ורבנן.** סברי מהכא שמעינן דאחילו לו: **והוקעום.** גבעונים אמרו לדוד בסוף ימיו שהיה רעב ג׳ שנים ושאל דוד בה׳ ויאמר ה׳ אל שאול ואל בית הדמים על אשר המית את הגבעונים [6] שהרג את הכהנים שהיו מספיקים לגבעונים לחם ומיים שהגבעונים נתנם יהושע חוטבי עצים ושואבי מים למזבח [6] ויאמר דוד אל הגבעונים ובמה אכפר לכם וברכו את נחלת ה׳ והם אמרו לו יותן לנו שבעה אנשים מבניו והוקעום בגבעת שאול וכתב קול יצאה וסיימה אחריהם בחיר ה׳ דוד״ה בחיר ה׳ אמרו בחיר ה׳ שהרי לגנותו היו בחין ולא לכבודו: **פרשת רבית.** אל תקח מאתו נשך ותרבית וגו׳ (ויקרא כה) וסמיך ליה יציאת מצרים: **ופרשת משקלות.** אבני לדק וגו׳ (ויקרא יט) סיפיה דקרא אשר הוצאתי אתכם וגו׳: **כרע שכב.** דדמי לבשכבך ובקומך שהקדוש ב״ה שומרנו בשכבנו ובקומנו לשכב שלוים ושקטים כארי וכלביא: **ולימא האי פסוקא.** וליכא טורח לצבור: **עול מצות.** ועשיתם את כל מצותי: **מינות.** אותם [6] ההופכים טעמי התורה למדרש טעות ואליל: **וכן הוא אומר אמר נבל בלבו אין אלהים.** ואין לך נבל מן ההופך דברי אלהים חייס: **מתני׳ מזכירין יציאת מצרים בלילות.** פרשת ציצית בק״ש ואע״פ שאין לילה זמן ציצית דכתיב וראיתם אותו וזכרתם [6] אומרים אותה בלילה מפני יציאת מצרים שבה: **רבי אלעזר בן עזריה אומר הרי אני כבן שבעים שנה.** כבר הייתי נראה זקן ולא זקן ממש שבאתי עליו שיבה יום שהעבירו רבן גמליאל מנשיאותו ומינו רבי אלעזר בן עזריה נשיא כדאיתא לקמן בפרק תפלת השחר (ד׳ כח.) ואותו היום דרש בן זומא מקרא זה: גמ׳

מוסרות הש״ס

א) [אלהיהם], **ב)** [עליהון נג:], **ג)** גר׳ מהרש״ל הן עם כלביא יקום עד יאכל טרף וש״כ בהדיא בתנחומא, **ד)** [תענית מז: מגילה כב.], **ה)** ס״ל שם, **ו)** ספרי פ׳ ראה, **ז)** [לקמן כח.], **ח)** מכילתא פרשת בא פ׳ ט״ו, **ט)** כדפוס״ מהרי״ כל ימי חייך, **י)** מכילתא שם תוספתא פ״ל הי״ב, **כ)** [בש״ל כח ו איתא ולא עבדו ה׳ גם בתלומות גם בחורים גם בנביאים], **ל)** [ש״ב כא], **מ)** [בש״ל: תלמידי כגולרי, **נ)** [במדבר טו], **ס)** ל״ל ור״מ.

מוסף רש״י

ואילו אורים ותומים לא קאמר. ואף על פי שאינו בהם, כמו שאמור למעלה (שמואל א כח טז). **אתה ובניך עמי.** שמואל קאמר לשאול כשהעלהו ע״י בעלת אוב (ערובין נג:). **הרי אני כבן שבעים שנה.** אין בן שבעים שנה היה, אלא שקפלה עליו זקנה בשעה שנתמנה נשיא כמו שנינו (עי׳ לקמן כח:) מהדהו ליה תריסר דרי מיוריניתא, ואותו יום עמד בן זומא ודלם (סידור רש״י סי׳ שצ, מחזור ויטרי הל׳ פסח סי׳ צה). **ולא זכיתי שתאמר יציאת מצרים בלילות.** פרשת ציצית שבקריאת שמע שכתוב בה יציאת מצרים, שלא היו נוהגין לומר בקריאת שמע של ערבית, כפי שהיה נוהגת אלא ביום, כדאמרינן (לקמן יד:) במתניתא אמרי הכי דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם אני ה׳ אלהיכם אמת, והיינו דקתני ר׳ אלעזר לא זכיתי שתאמר יציאת מצרים בלילות, ולא אמת ואמונה, דודאי היו רגילין לקרות קריאת שמע עם ברכות אלפתה ואל אחריה. לא זכיתי, לא נאמתי חכמים שתיאמר יציאת מצרים בלילות, שאני אומר אותה בלילות והם מוצלקים עלי ולא יכולתי לנאמם בדבר זה לפי שהייתי יחיד והם רבים ואין דבריו של יחיד במקום רבים. זכיתי, נאמתי, כמו (נדה נב:) זכיתיה לרבנן, (סנהדרין לט.) מאן דזכי למלכא, לשון נצוח היא (סידור רש״י ומחזור שם) כלומר לא יכולתי לנצח שתאמר יציאת מצרים בלילות, משום דעיקר גאולה ביומא הוה (האורה ח״א סי׳ צ:), **עד שדרשה בן זומא.** עד שבא בן זומא ודלם פסוק זה כל ימי חייך (סידור רש״י ומחזור שם) שהיה בקי בטעמי המקראות (סוטה מט. עיל מ״ש שם משמת בן זומא בטלו הדרשנים). **ימי חייך הימים כל ימי חייך הלילות.** ימי חייך היה לו לכתוב, כל למה לי, לדרוש יציאת מצרים בלילות (סידור רש״י ומחזור שם). **שעבוד מלכיות.** גאולה אחרונה (ירמיה מז יז).

הדרן עלך מאימתי

רבינו חננאל

[רב ששת כי כרע כרע בחיזרא] כשיכרע צריך שיהא ראשו כפוף כאגמון ולא יכרע מאמצעיתו וראשו זקוף. הכי גרסינן; **אמר רבה כל השנה כולה אדם מתפלל האל הקדוש ומלך אוהב צדקה ומשפט ובעשי״ת אומר המלך הקדוש והמלך המשפט.** ואע״ג דאמר ר׳ אלעזר דאפי׳ ביו״ד ימים שבין ר״ה ליו״כ אינו אומר אלא האל הקדוש שנאמר ויגבה ה׳ צבאות במשפט והאל הקדוש נקדש בצדקה, הנה אפי׳ בזמן המשפט אינו אומר אלא האל הקדוש, הלכתא כרבה דאמר המלך הקדוש והמלך המשפט. פי׳ המלך היושב על המשפט, כמו וכל עם המלחמה, שפירושו וכל העם היורד אל המלחמה.

סליק פ״ק דף פ״ש

עין משפט נר מצוה

סו א מיי׳ פ״ט מהלכות תפלה הלכה יב טור שו״ע או״ח סימן קיג סעיף ו׳:

סז ב מיי׳ פ״ב שם הלכה יז סמג עשין יט טור ושו״ע או״ח סי׳ קיח וסי׳ תקפב סעיף ח׳:

סח ג מיי׳ פ״ח מהלכות ק״ש הלכה ג:

הגהות הב״ח

(א) גב׳ אם ת״ח הוא וצריך לרחמים לריך שיחלה: **(ב)** רש״י ד״ה והוקעונום וכו׳ מיס למזבח ויקרא המלך לגבעונים ויאמר דוד אל הגבעונים מה אעשה לכם ובמה אכפר וכלכו: **(ג)** תוס׳ ד״ה כרע וכו׳ איסר וכו׳ פי׳ לא סני:

גליון הש״ס

תוס׳ ד״ה כרע כו׳ שינביה כו׳. עי׳ תוס׳ לקמן ל״ח ע״ח ד״ה ומולאו:

תוס׳ ד״ה והלכתא כו׳ מחזיריין אותו. עיין תוס׳ לקמן לד ע״ח ד״ה אמצעיתו:

רב ניסים גאון

זה ששנינו אמר רבי אלעזר בן (עזריא) [עזריה] הרי אני כבן שבעים שנה. מיפרשא מילתיה בפרק תפלת השחר (דף כח) במעשה שהיה בין רבן גמליאל ור׳ יהושע בעת שהסכימו חכמים להעביר את רבן גמליאל מגדולתו ולהמליך תחתיו את ר׳ אלעזר בן עזריה אמר והא בר תמניסרי אנא ולית לי חיוראתא איריתיש ליה ניסא והדרו ליה תמניסרי דאמר חיוראתא והיינו דתנן אמר ר׳ אלעזר בן עזרי׳ הריני כבן ע׳ שנה ולא בן שבעים:

תורה אור השלם

1. וַיִּגְבַּהּ יְיָ צְבָאוֹת בַּמִּשְׁפָּט וְהָאֵל הַקָּדוֹשׁ נִקְדַּשׁ בִּצְדָקָה:
ישעיהו ה טז

2. גַּם אֲנֹכִי חָלִילָה לִּי מֵחֲטֹא לַיְיָ מֵחְדֹּל לְהִתְפַּלֵּל בַּעַדְכֶם וְהוֹרֵיתִי אֶתְכֶם בְּדֶרֶךְ הַטּוֹבָה וְהַיְשָׁרָה:
שמואל א יב כג

3. כִּי קְשָׁרָתָם בְּלִבֶּם עָלַי וָאַיִן גָּלָה אֶת אָזְנִי בְּבֹרְתָ בְּנִי עִם בֶּן יִשַׁי וָאַיִן חֹלֶה מִכֶּם עָלַי וְגֹלֵה אֶת אָזְנִי כִּי הֵקִים בְּנִי אֶת עַבְדִּי עָלַי לְאֹרֶב בַּיּוֹם הַזֶּה:
שמואל א כב ח

4. וַאֲנִי בְּחֲלוֹתָם לְבוּשִׁי שָׂק עִנִּיתִי בַצּוֹם נַפְשִׁי וּתְפִלָּתִי עַל חֵיקִי תָּשׁוּב:
תהלים לה יג

5. לְמַעַן תִּזְכְּרִי וּבַשְׁתְּ וְלֹא יִהְיֶה לָךְ עוֹד פִּתְחוֹן פֶּה מִפְּנֵי כִלְמָתֵךְ בְּכַפְּרִי לָךְ לְכָל אֲשֶׁר עָשִׂית נְאֻם אֲדֹנָי אֱלֹהִים:
יחזקאל טז סג

6. וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל אֶל שָׁאוּל לָמָּה הִרְגַּזְתָּנִי לְהַעֲלוֹת אוֹתִי וַיֹּאמֶר שָׁאוּל צַר לִי מְאֹד וּפְלִשְׁתִּים נִלְחָמִים בִּי וֵאלֹהִים סָר מֵעָלַי וְלֹא עָנָנִי עוֹד גַּם בְּיַד הַנְּבִיאִם גַּם בַּחֲלֹמוֹת וָאֶקְרָאֶה לְךָ לְהוֹדִיעֵנִי מָה אֶעֱשֶׂה:
שמואל א כח טו

7. וְיִתֵּן יְיָ גַּם אֶת יִשְׂרָאֵל עִמָּךְ בְּיַד פְּלִשְׁתִּים וּמָחָר אַתָּה וּבָנֶיךָ עִמִּי גַּם אֶת מַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל יִתֵּן יְיָ בְּיַד פְּלִשְׁתִּים:
שמואל א כח יט

8. יִתֵּן לָנוּ שִׁבְעָה אֲנָשִׁים מִבָּנָיו וְהוֹקַעְנֻם לַיְיָ בְּגִבְעַת שָׁאוּל בְּחִיר יְיָ וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ אֲנִי אֶתֵּן: שמואל ב כא ו

9. אֶל מוֹצִיאָם מִמִּצְרַיִם כְּתוֹעֲפַת רְאֵם לוֹ: במדבר כג כב

10. כָּרַע שָׁכַב כְּאַרְיֵה וּכְלָבִיא מִי יְקִימֶנּוּ מְבָרְכֶיךָ בָרוּךְ וְאֹרְרֶיךָ אֲרוּר: במדבר כד ט

11. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִת וּרְאִיתֶם אֹתוֹ וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יְיָ וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם וְלֹא תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אַתֶּם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם: במדבר טו לט

12. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת עַל כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם לְדֹרֹתָם וְנָתְנוּ עַל צִיצִת הַכָּנָף פְּתִיל תְּכֵלֶת: במדבר טו לח

13. אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם: במדבר טו מא

14. לְמַנְצֵחַ לְדָוִד אָמַר נָבָל בְּלִבּוֹ אֵין אֱלֹהִים הִשְׁחִיתוּ הִתְעִיבוּ עֲלִילָה אֵין עֹשֵׂה טוֹב: תהלים יד א

15. וַיֹּאמֶר לוֹ אֲבִיו וְאִמּוֹ הַאֵין בְּבְנוֹת אַחִיךָ וּבְכָל עַמִּי אִשָּׁה כִּי אַתָּה הוֹלֵךְ לָקַחַת אִשָּׁה מִפְּלִשְׁתִּים הָעֲרֵלִים וַיֹּאמֶר שִׁמְשׁוֹן אֶל אָבִיו אוֹתָהּ קַח לִי כִּי הִיא יָשְׁרָה בְּעֵינָי: שופטים יד ג

16. וַיְהִי כַּאֲשֶׁר מֵת גִּדְעוֹן וַיָּשׁוּבוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּזְנוּ אַחֲרֵי הַבְּעָלִים וַיָּשִׂימוּ לָהֶם בַּעַל בְּרִית לֵאלֹהִים: שופטים ח לג

17. לֹא תֹאכַל עָלָיו חָמֵץ שִׁבְעַת יָמִים תֹּאכַל עָלָיו מַצּוֹת לֶחֶם עֹנִי כִּי בְּחִפָּזוֹן יָצָאתָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְמַעַן תִּזְכֹּר אֶת יוֹם צֵאתְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ: דברים טז ג

18. לָכֵן הִנֵּה יָמִים בָּאִים נְאֻם יְיָ וְלֹא יֵאָמֵר עוֹד חַי יְיָ אֲשֶׁר הֶעֱלָה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם: ירמיהו כג ז

19. וַיֹּאמֶר לוֹ אֱלֹהִים שְׁמְךָ יַעֲקֹב לֹא יִקָּרֵא שִׁמְךָ עוֹד יַעֲקֹב כִּי אִם יִשְׂרָאֵל יִהְיֶה שְׁמֶךָ וַיִּקְרָא אֶת שְׁמוֹ יִשְׂרָאֵל: בראשית לה י

גמ׳ לא שיעקר יעקב ממקומו. שהרי מלינו שקרלו הקב״ה יעקב אחר זאת כדרתו למלרים שנאמר ויאמר אלהים לישראל ויאמר יעקב ויאמר הנני (בראשית מו): **הנני עושה חדשה.** בתר אל מזכרו לראשונות כתיב: **בחאלה אב לארם.** לאנשי מדינתו שמארץ ארם היה שנאמר בעבר הנהר ישבו אבותיכם (יהושע כד) ואומר אל ארם נהרים אל עיר נחור (בראשית כד): **אב לכל העולם.** אב המון גויס (שם יז): **שרי.** לשון יחיד משמע שרתי: **מסדר שבחיה.** דמעיקרא אשר בחרת בו בהיות שמו אברם ושמת שמו אברהם:

הדרן עלך מאימתי

היה קורא בתורה. פרשת ק״ש: **והגיע זמן המקרא.** זמן ק״ש: **בפרקים.** בין ההפסקות ולקמן מפרש להו במתניתין בין פ׳ פרשה ראשונה לשניה בין שניה לשמע כו׳: **שואל מפני הכבוד.** שואל בשלום אדם נכבד שראוי להקדים לו שלום: **ומשיב.** שלום אם הקדימו לו. ובגמרא[ב] פריך כיון דשואל פטיטא דמשיב: **ובאמצע.** באמצע הברכה או הפרשה: **מפני היראה.** אדם שהוא ירא מפניו שלא יהרגהו אבל מפני הכבוד לא: **ר״י.** בגמרא מפרש פלוגתייהו: **בין ויאמר לאמת ויציב לא יפסיק.** בגמרא (ד׳ יד.) מפרש טעמיה: **והיה אם שמוע נוהג בין ביום בין בלילה.** דמשמעי בתלמוד תורה דכתיב (דברים יא) ולמדתם אותם את בניכם: **ויאמר מיום נוהג אלא ביום.** דמשמעי בלילה שאינה נוהגת אלא ביום דכתיב וראיתם אותו[ג] פרט לכסות לילה (שבת ד׳ מ.): **גמ׳ ש״מ מצות צריכות כוונה.** שיהא מתכוין בשם מצות ותקשה לרבה דאמר במסכת ראש השנה (דף כח.) התוקע לשיר יצא: **כוון לקרות.** אבל לצאת ידי מצוה לא בעינן שיהא מתכוין אלא לקרות בתורה בעלמא: **הא קא קרי.** הא בקורא קא עסיק תנא ואתי דקתני היה קורא בתורה: **בקורא להגיה.** את הספר אם יש בו טעות דאפילו לקריאה נמי לא מתכוין: **ללאבה.** בלשון הקדש: **מדברים הדברים.** דהוה ליה למכתב והיו דברים האלה (דברים ו) למדרש שיקרא הדברים בסדרן ולא למפרע כגון ובשעריך כיתב מזוזות: **ניחא קסבר ר׳ וכו׳.** מדלא מערך ליה קרא לק״ש שתהא ככתבה סבירא ליה בשאר כל התורה בכל לשון נאמרה לקרות: **משום דכתיב שמע.** דלא תדרוש שמע בכל לשון שאתה שומע כרבנן: **עד לאן.** עד עד לבבך: מיכא

לא שיעקר יעקב ממקומו אלא ישראל עיקר ויעקב טפל לו וכן הוא אומר [1]אל תזכרו ראשונות וקדמוניות אל תתבוננו אל תזכרו ראשונות זה שעבוד מלכיות וקדמוניות אל תתבוננו זו יציאת מצרים [2]הנני עושה חדשה עתה תצמח תני רב יוסף זו מלחמת גוג ומגוג [ו]משל למה הדבר דומה לאדם שהיה מהלך בדרך ופגע בו [ז]זאב וניצל ממנו והיה מספר והולך מעשה זאב פגע בו ארי וניצל ממנו והיה מספר והולך מעשה ארי פגע בו נחש וניצל ממנו שכח מעשה שניהם והיה מספר והולך מעשה נחש אף כך ישראל צרות אחרונות משכחות את הראשונות: [3]ז אברם הוא אברהם בתחלה נעשה אב לארם ולבסוף נעשה אב לכל העולם כולו שרי היא שרה בתחלה נעשית שרי לאומתה ולבסוף נעשית שרה לכל העולם כולו: תני בר קפרא [ח]כל הקורא לאברהם אברם עובר בעשה שנאמר [4]והיה שמך אברהם רבי אליעזר אומר עובר בלאו שנאמר [4]ולא יקרא עוד [את] שמך אברם אלא מעתה הקורא לשרה שרי הכי נמי התם קודשא ברך הוא אמר לאברהם [5]שרי אשתך לא תקרא את שמה שרי כי שרה שמה אלא מעתה הקורא ליעקב יעקב ה״נ שאני התם דהדר אהדריה קרא דכתיב [6]ויאמר אלהים לישראל במראות הלילה ויאמר יעקב מתיב רבי יוסי בר אבין ואיתימא רבי יוסי בר זבידא [7]אתה הוא ה׳ האלהים אשר בחרת באברם אמר ליה התם נביא הוא דקא מסדר לשבחיה דרחמנא מאי דהוה מעיקרא:

הדרן עלך מאימתי

[ד]**היה** [א]קורא בתורה והגיע זמן המקרא אם כוון לבו יצא בפרקים שואל מפני הכבוד ומשיב ובאמצע שואל מפני היראה ומשיב דברי ר׳ מאיר ר׳ יהודה אומר [ב]באמצע שואל מפני היראה ומשיב מפני הכבוד ובפרקים שואל מפני הכבוד ומשיב שלום לכל אדם אלו הן [ג]בין הפרקים בין ברכה ראשונה לשניה בין שניה לשמע בין שמע לוהיה אם שמוע בין והיה אם שמוע לויאמר בין ויאמר לאמת ויציב ר׳ יהודה אומר [ד]בין ויאמר לאמת ויציב לא יפסיק אמר ר׳ יהושע [ה]בן קרחה [ו]למה קדמה פרשת שמע לוהיה אם שמוע [ז]כדי שיקבל עליו עול מלכות שמים תחלה ואחר כך מקבל עליו עול מצות והיה אם שמוע לויאמר שוהיה אם שמוע נוהג בין ביום ובין בלילה [ח]ויאמר אינו נוהג אלא ביום בלבד: **גמ׳** ש״מ [ט]מצות צריכות כוונה מאי אם כוון לבו לקרות לקרות והא קא קרי בקורא להגיה: ת״ר [י]ק״ש כתבה דברי רבי וחכ״א [יא]בכל לשון מ״ט דרבי אמר קרא והיו בהוייתן יהו ורבנן מאי טעמייהו אמר קרא שמע בכל לשון שאתה שומע ולרבי נמי הא כתיב שמע ההוא מבעי ליה השמע לאזניך מה שאתה מוציא מפיך [יב]ורבנן סברי להו כמאן דאמר לא השמיע לאזנו יצא ולרבנן נמי הא כתיב והיו [יג]ההוא מבעי להו שלא יקרא למפרע ורבי שלא יקרא למפרע מנא ליה נפקא ליה מדברים הדברים ורבנן דברים הדברים לא דרשי למימרא דסבר רבי דכל התורה כולה בכל לשון נאמרה דאי סלקא דעתך בלשון הקודש נאמרה והיו דכתב רחמנא למה לי איצטריך משום דכתיב שמע למימרא דסברי רבנן דכל התורה כולה בלשון הקודש נאמרה דאי סלקא דעתך בכל לשון נאמרה שמע דכתב רחמנא למה לי איצטריך משום דכתיב והיו: ת״ר והיו שלא יקרא למפרע הדברים על לבבך יכול תהא כל הפרשה צריכה כוונה תלמוד לומר האלה עד כאן צריכה כוונה מכאן ואילך אין צריכה כוונה דברי ר׳ אליעזר א״ל רבי עקיבא הרי הוא אומר אשר

היה קורא אם כוון לבו יצא. בירושלמי אמרינן (א) ברכות אינן מעכבות דתנא״פ שלא אמר שתים לפניה ושתים לאחריה יצא דאם לא כן תקשי מאי מהני אם כוון לבו הרי לא בירך תחלה. וא״ת הא (ב) בפ״ק (ד׳ יב.) מסקינן סדר ברכות אין מעכבות הא ברכות מעכבות. וי״ל דהתם אייתי בלבנון דיקא נמי דקתני אמר להם הממונה: **ובאמצע שואל מפני וכו׳.** ופסק רבינו שמעיה דבמקום שאסור לספר אסור לדבר אפילו בלשון הקודש וכן משמע מתוך מתניתין. ובירושלמי קאמר אפילו באמצע הפסוק רב הונא בשם רב יוסף אמר ודברת בם מכאן שיש לך רשות לדבר בם. והיינו נמי דאמרי׳ בפ״ק דיומא (דף יט:) ודברת בם ולא בתפלה פירוש שאין משיבין בה מפני הכבוד: **בקורא** להגיה. פירש בקונטרס שאין מתכוין לקרות. תימה אכתי הא קא קרי. ע״כ נראה[א] בקורא להגיה שאינו קורא התיבות כהלכתן וכנקודתן אלא ככתיבתן קרי כדי להניח בחסרות ויתירות כמו לטטפת ומזחת ואם כוון לבו לאו דוקא אלא כלומר לקרות כדין כנקודתן וכהלכתן:

וחכמים אומרים בכל לשון. אומר הר״י דהלכה כחכמים דהלכה כרבי מחבירו ולא ממחבריו (עירובין ד׳ מו:) ועוד דרבנן סבירא להו כמאן דאמר לא השמיע לאזנו יצא וכותיה פסקינן לקמן (ד׳ טו:):

[ו]**בלשון** הקדש נאמרה. פירש רש״י פרק שני דמגילה (ד׳ יז: ושם) לקרות בתורה. ולא נהירא[ב] דהא עזרא תיקן קריאת התורה ומקמי דאתא עזרא היו למה לי. וי״ל דמיירי בפרשיות המתוייבין לקרות דאורייתא כמו פרשת זכור[ג] [ז] אי נמי מקרא בכורים וודוי מעשר ופרשת חליצה שמצוה בתורה לקרותן אעפ״כ בכל לשון נאמרה בסיני שכל דבור ודבור שהיה יוצא מפי הקב״ה היה מתחלק לשבעים לשון[ד]:

עד כאן מצות כוונה. עד בכל מאדך שאני פסוקים אלו מדברים ביחוד ה׳ נאהבתו ובירכתו: אשר

שמע בלשון שנכתבה בסיני דהיא לשון קדש דברי רבי, וחכמים אומרים בכל לשון שקראה יצא. מאי טעמא [דרבי] אמר קרא [והיו] בהוייתן יהו, כלומר שהן עכשיו וכמתינתן יקרא לעולם. והלכה כחכמים דהא אפילו רבי דפליג אחכמים הכא, סתם לן כחכמים, דבפרק ואלו נאמרין בכל לשון פרשת סוטה וידוי מעשר וק״ש ותפלה וברכת המזון ושבועות העדות ושבועות הפקדון. [ולרבנן נמי הא כתיב והיו ההוא מיבעי ליה שלא יקרא למפרע. כלומר יהיו כמות שהן. ולרבי מהדברים, כלומר הדברים כסדרן]. **למימרא דסבר רבי כל התורה כולה בכל לשון נאמרה.** פירוש הא פשיטא דבשעת מתן תורה ניתנה למשה בלשון קודש, והאי דקאמר בכל לשון היינו אם ניתנה להעתיקה בלשון אחר או לא.

מסורת הש״ס

א) תוספתא פ״ג הי״ג ומכילתא פ׳ בא, ב) נע״ר תוס׳ ע״ז כ: ד״ה ואמרו וכו׳ תמצא שהיה לפניהם גי׳ אחרת, ג) תוספתא פ״ג הי״ד, ד) נ״ר דף כח:, ה) [ענין בן קרחה פירשו תוס׳ בשבת קנ. וכ״ב קיג. וע״ז תוס׳ בפסחים קיב. וכבורות נח.], ו) נע״ר תוס׳ לקמן יד:], ז) ס״פ אלא, ח) [ענין הכנה בפסחים קיד:], ט) סוטה לב: מגילה דף ח., י) נע״ר תוספות סוטה לב: ד״ה וכבנן], כ) [ל״ל ברכה], ל) [ל״ב], מ) [במדבר טו], נ) [ל״ל בכל לשון], ס) [נ״ב במגילה תד״ה כל], ע) [בראש׳ שבת פח:].

תורה אור השלם

1. אַל תִּזְכְּרוּ רִאשֹׁנוֹת וְקַדְמֹנִיּוֹת אַל תִּתְבֹּנָנוּ: ישעיהו מג יח
2. הִנְנִי עֹשָׂה חֲדָשָׁה עַתָּה תִצְמָח הֲלוֹא תֵּדָעוּהָ אַף אָשִׂים בַּמִּדְבָּר דֶּרֶךְ בִּישִׁימוֹן נְהָרוֹת: ישעיהו מג יט
3. אַבְרָם הוּא אַבְרָהָם: דברי הימים א א כז
4. וְלֹא יִקָּרֵא עוֹד אֶת שִׁמְךָ אַבְרָם וְהָיָה שִׁמְךָ אַבְרָהָם כִּי אָב הֲמוֹן גּוֹיִם נְתַתִּיךָ: בראשית יז ה
5. וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל אַבְרָהָם שָׂרַי אִשְׁתְּךָ לֹא תִקְרָא אֶת שְׁמָהּ שָׂרָי כִּי שָׂרָה שְׁמָהּ: בראשית יז טו
6. וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים לְיִשְׂרָאֵל בְּמַרְאֹת הַלָּיְלָה וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב יַעֲקֹב וַיֹּאמֶר הִנֵּנִי: בראשית מו ב
7. אַתָּה הוּא יְיָ הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר בָּחַרְתָּ בְּאַבְרָם וְהוֹצֵאתוֹ מֵאור כַּשְׂדִּים וְשַׂמְתָּ שְׁמוֹ אַבְרָהָם: נחמיה ט ז

הגהות הב״ח

(א) תוס׳ ד״ה היה קורא וכו׳ בגיטולי אמרי׳ זאת אומרת ברכות: (ב) **בא״ד** וא״ת הא, נ״ב מימ׳ [דילמא הא דברכות מעכבות] זו דוקא [שלא כיוך כללו] ברכות. אבל אם קרא ק״ש [אימא] לך דיקא אם כיוך הברכות [אח״כ דמעכבות]:

גליון הש״ס

גמ׳ כל הקורא בו׳. מג״א סימן קנו ועיין פר״ח ס״ס ס״ו:

פרק היה קורא

גמ׳ ההוא מבע״ל בו׳. עיין תוס׳ סוטה י״ז ע״ב ד״ה לכתיב: **תוס׳** ד״ה בלשון בו׳ **דהא עזרא בו׳.** עיין מג״א ריש סימן קל״ה:

רב נסים גאון

מותיב ר׳ יוסי בר אבין ואיתימא ר׳ יוסי בר זבדא אנו אברהם מי לא הדר קרייה רחמנא אברם ובתוספתא נמי [ספ״א דמכילתין] בענין זה המקום אברם הוא אברהם אע״פ שחזר וקרא את אברהם אברם אינו לגנאי אלא לשבח כו׳ הוא אברם עד שלא נדבר עמו הוא אברהם משנדבר עמו ויש ששואלין למה נשתנו שמו של אברהם ושמו של יעקב ולא נשתנה שמו של יצחק ופשטה של שאלה זו כי אברהם ויעקב אבותיהם קראום באותן השמות ולפיכך גידלם הקב״ה בשמות שקרא להן הוא אבל יצחק הקב״ה קראו בזה השם קודם שנולד כדכתיב (בראשית יז) אבל שרה אשתך יולדת לך בן וקראת את שמו יצחק ואית במכילתא דר׳ ישמעאל [בס׳ בא] יצחק לא נשתנה שמו למה שנקרא שמו מפי הקב״ה ובגמרא דבני מערבא (בס״פ״ג דאלי פירקא) מפני מה נשתנה שמו של אברהם ושמו של יעקב ושמו של יצחק לא נשתנה אילו אבותיהם קראו אותן בשמן אבל יצחק הקב״ה קראו. ארבעה נקראו עד שלא נולדו יצחק וישמעאל יאשיה ושלמה: **סליק פירקא קמא**

פירקא תנינא שמעת מינה מצות צריכות כוונה. איתיה להדיא דהא מילתא בפרק ראוהו בית דין במסכת ראש השנה (דף כח) דקאמר אלמא קא סבר רבא מצות אין צריכות כוונה ואיתיביה אביי כמה תיובתא ולבסוף אוקמי׳ אלא אמר רבא לצאת לא בעי כוונה לעבור בזמנו לא בעי כוונה שלא בזמנו בעי כוונה:

עין משפט נר מצוה

א א מיי׳ פ״ב מהלכות ק״ש (ה״ט) סמג עשין יח טור ש״ע א״ח סי״ס סי׳ ס״ע סעיף ס: ב ב מיי׳ שם הלכה טו עח סמג שם עוש״ע א״ח סי׳ סו סעיף ג:

ג ג ד מיי׳ שם הלכה ח סמג שם עוש״ע שם סעיף ס:

ד ה מיי׳ פ״ג מהלכות ציצית הלכה ז סמג עשין כו עוש״ע א״ח סימן יח סעיף ג:

ה ו מיי׳ (פ״ב מהלכות ק״ש (הל׳ ט)) [ע״כ מהג׳ שופר הלכה ד] עוש״ע א״ח סימן ס סעיף ד:

ז ז מיי׳ פ״ב מהג׳ ק״ש הלכה י סמג עשין יח עוש״ע א״ח סימן סב סעיף ב:

מוסף תוספות

א. בתוס׳ רי״ש כתב. ור״ח פי׳ בקורא להגיה וכו׳. ב. בתוס׳ רי״ש כתב. כגון פ׳ שקלים ופ׳ זכור ופרה אדומה וכיוצא בהם (ועיין במגיה שכתב שבכת״י ובדפו״ר איתא בתוס׳ דיקן פרה אדומה).

מוסף רש״י

אמר ר׳ יהושע בן קרחה. הא דגרסינן בכוליה הש״ס ר׳ יהושע בן קרחה הייתי בן שלש ר׳ עקיבא, כדגרסינן התם (פסחים ו.) אמר לו ר׳ יהושע בנו של ר״ע לר״ע (בכורות נח. ועי׳ תוס׳ שם). **מצות צריכות כוונה.** שהעושה מצוה צריך שיכוין בה לצאת ידי חובתו (ערובין צה:). ק״ש **כתבה.** נלשון הקדש ולא בלשון אחר (מגילה יז:). **בהוייתן.** בלשון הקדש (שם). **דכל התורה כולה בכל לשון נאמרה.** לקרות בבית הכנסת (סוטה לג.). **אצטריך משום דכתיב שמע.** אלמדך והיו דלא תדרשיה לק״ש בכל לשון, אלא להשמיע לאזניו (שם).

רבינו חננאל

מתני׳. היה קורא בתורה והגיע זמן המקרא אם כיון לבו יצא. אוקימנא למתניתין בקורא להגיה, שאינו קורא המילה בניקודה אלא בכתיבה, כגון מיקרא קורהו מקרא כלומר חסר יו״ד, בעניין הזה הוא קורא להגיה וזה שצריך לכוין את לבו. אבל מי שהיה קורא במסורת המקרא והגיע זמן קריאת שמע בעת שהוא קורא בפרשת שמע, אע״פ שלא קרא בכוונת הלב בשעת קריאת שמע יצא. שמעינן מיניה דמצות אינן צריכות כונה וברכות אינן מעכבות זו את זו. ובפירוש אמרו בתלמוד ארץ ישראל אמר ר׳ אבין זאת אומרת ברכות לא מעכבות. **והא** דאוקימנא למתני׳ דתמיד ברכות אין מעכבות זו את זו, הני מילי שלא כסדרן, אבל לקרות ק״ש (אפי׳) בלא ברכה לא. והני מילי בצבור. וההיא דפ״ק דיומא דמתרץ הא בפרק ראשון הא בפרק שני, לאו דוקא פרק ראשון, אלא משום ר״ש נקט פרק ראשון, אבל אין צריך כונה כי אם פסוק ראשון וגבי הכהנים נשנית, ומתני׳ דהכא ביחיד כדתנן היה קורא בתורה. **שואל מפני הכבוד.** פירוש שואל בשלום אדם נכבד שראוי להקדים לו שלום. ומשיב שלום למי שמקדים לו שלום. **תנו רבנן קריאת שמע כתבה.** פירוש, קרית